

Recenzje i omówienia

Krzysztof Załęski, *Polityka militarna Federacji Rosyjskiej. Wprowadzenie do analizy*, Wyższa Szkoła Oficerska Sił Powietrznych, Dęblin 2014, ss. 315, 978-83-60908-63-1

Struktura recenzowanej książki, zaopatrzona wstępem, zawiera pięć rozdziałów (*Źródła mocarstwowości Rosji, Polityka w koncepcjach bezpieczeństwa Rosji, Siły zbrojne Federacji Rosyjskiej, Ropa w polityce Rosji, Kalininograd w polityce militarnej Rosji*). Rozdziały są tak dopasowane, aby przedstawienie współczesnej Rosji było czytelne dla odbiorcy.

W pierwszym rozdziale pt. *Źródła mocarstwowości Rosji* zapoznajemy się z ewolucją w postrzeganiu Federacji Rosyjskiej. Z czynnikami geopolitycznymi, położeniem Rosji, jej historią, kulturą, tradycją, tak ważnymi dla mentalności Rosjan. Dowiadujemy się także wielu informacji dotyczących problematyki demograficznej – dlaczego liczba ludności Rosji się zmniejsza, a także jak temu zapobiec. Na koniec zaznajamiamy się z wpływem islamu na rosyjskie społeczeństwo.

W kolejnym rozdziale – *Polityka w koncepcjach bezpieczeństwa Rosji* – poznajemy koncepcje polityki zagranicznej Rosji oraz dowiadujemy się, jak prowadzona jest polityka jej bezpieczeństwa. W dalszej części ukazana jest władza, która stanowi źródło potęgi.

Siły zbrojne Federacji Rosyjskiej to rozdział trzeci. Możemy tutaj przeczytać o konsekwencjach związanych z modernizacją sił zbrojnych, a także o tym, jakie są techniczne możliwości jej transformacji. Autor dokładnie opisuje zdolności bojowe i operacyjne, a także wyposażenie i organizację. Ze względu na swoje zainteresowania generał obszernie przekazuje nam informacje dotyczące sił powietrznych, reformy i ich unowocześnienia.

W przedostatnim rozdziale autor przedstawia jeden z głównych czynników, który ma wpływ na politykę Rosji i jej gospodarkę, mianowicie znaczenie ropy naftowej. Na początku opisane są same surowce energetyczne, ich podaż oraz wpływ na budżet Rosji. Zaznajamiamy się rów-

niez z możliwościami sektora naftowego oraz z rosyjską strategią energetyczną.

Ostatni rozdział książki to opis „największego lotniskowca świata” – obwodu kaliningradzkiego – zarówno w sferze geopolitycznej, jak i militarnej. Przedstawiona jest historia tego skrawka lądu, wiele znaczącego dla polityki bałtyckiej. Wojskowe znaczenie obwodu kaliningradzkiego jest końcowym podrozdziałem książki.

Krzysztof Załęski być może nie wyjaśnia w tej książce wszystkich kwestii dotyczących Rosji i jej problemów na początku XXI w., jednak stawia czytelnikom szereg pytań, np.: czy Rosja jest dalej światowym graczem na arenie międzynarodowej, czy realne są plany modernizacji rosyjskiej armii, jak przeciwstawić się wahaniom cen ropy naftowej, w jakim kierunku powinna pójść jej polityka zagraniczna. Pytania te pozwalają na zastanowienie się nad naszym sąsiadem ze Wschodu.

Do głównych mankamentów książki pt. *Polityka militarna Federacji Rosyjskiej. Wprowadzenie do analizy* można zaliczyć fakt, że autor najwięcej uwagi poświęca siłom powietrznym, które są tu traktowane priorytetowo, zdecydowanie mniejszą rolę poświęca siłom lądowym oraz marynarce wojennej. Innym niedociągnięciem jest ograniczenie zainteresowań czytelnika w zakresie surowców energetycznych tylko do ropy naftowej, Rosja posiada praktycznie całą „Tabelicę Mendelejewa”, a te surowce również posiadają spore znaczenie.

W opracowaniu tym szukamy odpowiedzi także na pytanie, czy Rosja ma możliwości i warunki, aby przedstawić ideę cywilizacyjną odpowiednią dla jej aspiracji i ambicji, która byłaby akceptowalna przez społeczność międzynarodową w XXI w. Z jednej strony, Rosja ma taki potencjał, aby brać czynny udział w rozwiązywaniu problemów światowych i wejść do zachodniego kręgu kulturowego, z drugiej zaś – te same plusy mogą być wykorzystane do budowy imperium na styl przełomu XIX i XX w. Jak twierdzi autor: „jeżeli Rosja wytrzyma tempo narzuconych zmian, to wygra swój wyścig. Innej drogi nie ma. Rosja albo będzie imperium, albo nie będzie jej wcale”.

Polityka militarna Federacji Rosyjskiej. Wprowadzenie do analizy to książka przydatna nie tylko dla osób zajmujących się *stricto* kwestiami wojskowymi, lecz także dla politologów, historyków oraz czytelników zainteresowanych tematem, jako dobry materiał z zakresu stosunków międzynarodowych oraz bezpieczeństwa.

W moim odczuciu pozycja Załęskiego spełnia w założeniach swoją rolę „przewodnika” po polityce militarnej Federacji Rosyjskiej. Jest pozycją wybitnie autorską, jednocześnie dzięki zawartym myślom i tezom innych badaczy jest na tyle bezstronna, że pozwala na wyrobienie u czytającego

indywidualnego spojrzenia na kwestie militarno-obronno-gospodarcze, wyciągnięcie wniosków, a także analizę własnych, dotychczasowych rozważań.

Michał Iwanowski

Безопасность на постсоветском пространстве: новые вызовы и угрозы, red. Зигмунд Станкевич, Томаш Стемпневски, Анджей Шабацюк (*Security of the Post-Soviet Region: new Challenges and Threats*, red. Zygmund Stankiewicz, Tomasz Stępniewski, Andrzej Szabaciuk), Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, Lublin–Moskwa 2014, ss. 465, ISBN 978-83-60695-78-4, ISBN 978-83-8061-008-8

Monografia naukowa pt. *Безопасность постсоветского пространства: новые вызовы и угрозы*, wydana w Moskwie i Lublinie pod redakcją Zygmunta Stankiewicza, Tomasza Stępniewskiego i Andrzeja Szabaciuka, jest wyjątkową pozycją naukową na polskim rynku wydawniczym z dwóch powodów. Po pierwsze, przygotowano ją w czasie silnej presji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, która zakończyła się aneksją Krymu i konfliktem hybrydowym na wschodzie Ukrainy. Po drugie, redakcja zaprosiła do udziału w projekcie grono wybitnych specjalistów z Polski, Rosji, Ukrainy, Stanów Zjednoczonych i Grecji, co jest również ważnym atutem publikacji.

Zespół autorski stanowią przedstawiciele tak prestiżowych instytucji naukowych, jak Rosyjska Akademia Nauk, Rosyjska Akademia Prawna Ministerstwa Sprawiedliwości Federacji Rosyjskiej, Akademia Obrony Narodowej w Warszawie, Polska Akademia Nauk, Instytut Europy Środkowo-Wschodniej w Lublinie, Uniwersytet Warszawski, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, American College of Greece, California Institute of Technology (Pasadena) itp. Świadczy to o niezwykle rozbudowanej sieci kontaktów naukowych redaktorów i inicjatorów tej międzynarodowej monografii naukowej.

Autorzy poszczególnych artykułów podjęli się niełatwego zadania przybliżenia szerokiemu gronu czytelników z różnych państw skomplikowanej sytuacji geopolitycznej obszaru poradzieckiego. Większość tekstów koncentrowała się na ukazaniu przemian w sferze bezpieczeństwa, trans-

formacji gospodarczej i procesów społeczno-politycznych w najbliższym sąsiedztwie Unii Europejskiej i Sojuszu Północnoatlantyckiego.

Temat poddany tak szerokiej analizie w pełni zasługuje na takie potraktowanie, gdyż wydarzenia, jakie obecnie obserwujemy za wschodnią granicą Unii Europejskiej, mogą istotnie wpłynąć na przyszłe kształtowanie się stosunków międzynarodowych nie tylko w tej części Europy, lecz także w skali globalnej. Geostrategiczna rozgrywka obserwowana obecnie na Ukrainie, ale także w innych państwach obszaru posowieckiego, może na długie lata określić kierunki rozwojowe państw tzw. bliskiej zagranicy. Nie ulega wątpliwości, że jedną z głównych przyczyn agresywnej polityki Kremla była chęć przeciwdziałania prozachodnim tendencjom w polityce poszczególnych państw regionu. Władze Federacji Rosyjskiej z prezydentem Władimirem Putinem na czele dążą do uznania przez mocarstwa światowe obszaru posowieckiego za wyłączną strefę wpływu Kremla. Zgoda na ten postulat będzie oznaczała zgodę Zachodu na ograniczenie suwerenności politycznej i gospodarczej państw regionu, dlatego nie bez powodu część politologów ukraińskich sugeruje, że Władimir Putin dąży do nowej Jałty, która stworzy na bazie konsensusu mocarstw nowy, rzekomo stabilny porządek międzynarodowy.

Mając to na uwadze, możemy powiedzieć, że konflikt na Ukrainie to także starcie dwóch zupełnie odmiennych wizji świata pozimnowojennego – wizji liberalnej i realistycznej, neoimperialnej. Te różnice dostrzeżemy, analizując również teksty przygotowane przez uczonych wywodzących się z różnych środowisk naukowych. Wczytując się w teksty przygotowane przez naukowców rosyjskich, dostrzeżemy zupełnie odmienny pogląd na genezę i przebieg wydarzeń na Ukrainie. Teksty te są pełne niechęci wobec niezależnej polityki zagranicznej władz w Kijowie, przeplatanej się z nostalgią za utraconym imperium sowieckim i dominującą rolą Rosji i kultury rosyjskiej w regionie. Niektóre podważają zgodność z prawem międzynarodowym decyzji o likwidacji Związku Radzieckiego czy wręcz odmawiają Ukrainie prawa do samodzielnego państwa. Trudno oprzeć się wrażeniu, że neoimperialne resentymy obecne w wypowiedziach rosyjskich polityków cieszą się również dużą popularnością wśród części inteligencji rosyjskiej i świata nauki.

Analizy opiniotwórczych uczonych rosyjskich kreślą wizję świata spójną i całościową, ale jakże odmienną od wizji obecnej w publikacjach uczonych z Ukrainy, Polski czy Stanów Zjednoczonych. Obie te wizje wydają się logiczne i spójne, tworząc przy tym własny, unikatowy *Weltanschauung*, niestykający się w żadnym punkcie z wizją adwersarza. Odmiennie obie strony zapatrują się na rolę Stanów Zjednoczonych i Unii Europejskiej w stosunkach międzynarodowych w tej części Europy, odmiennie uka-

zywana jest również rola Federacji Rosyjskiej (uczeni rosyjscy ukazują ją jako gwaranta stabilizacji i szeroko rozumianego rozwoju regionu).

Rzadko w ręce polskiego czytelnika trafia publikacja, która umożliwi dokonanie takiego swoistego eksperymentu antropologicznego, w pewnym sensie mogącego pomóc zrozumieć przyczyny złożoności wydarzeń obserwowanych obecnie na obszarze poradzieckim, dzięki czemu będziemy w stanie uświadomić sobie, z jak poważnym problemami muszą zmierzyć się osoby zabiegające o wypracowanie trwałego porozumienia pokojowego na Ukrainie.

Pewnym problemem dla polskiego czytelnika może być oczywiście język monografii (rosyjski i angielski). Domyślamy się jednak, że celem inicjatorów monografii było dotarcie do możliwie dużej grupy czytelników, ale także stworzenie przestrzeni do wymiany poglądów. Ponieważ praca ma charakter *stricte* naukowy, to specjaliści badający problematykę wschodnią bez większych problemów będą w stanie zapoznać się z głównymi tezami poszczególnych uczonych.

Ważnym atutem recenzowanej monografii jest także jej interdyscyplinarny charakter. W monografii odnajdziemy artykuły naukowe wybitnych politologów, prawników, historyków, filozofów, ekonomistów i specjalistów od nauk wojskowych. Godny odnotowania jest także jej zakres tematyczny. Poszczególne artykuły odnoszą się zarówno do obszaru poradzieckiego jako do całości, jak i do poszczególnych jego subregionów czy określonych aspektów bezpieczeństwa wewnętrznego i międzynarodowego. Wiele poruszanych w nich kwestii może stanowić swoiste *novum* dla polskiego czytelnika.

Podsumowując, należy podkreślić, że recenzowana monografia naukowa jest niezwykle ciekawą próbą analizy podstawowych aspektów bezpieczeństwa obszaru poradzieckiego z różnych perspektyw badawczych, na podstawie różnych założeń ideologicznych. Oryginalność i szerokość ujęcia gwarantuje, że każdy czytelnik będzie w stanie odnaleźć w tej monografii problem, który może go zainteresować.

Jurij Fedoryk